
РОЗДІЛ 5 ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ОСВІТИ

УДК 37.014.14:372.862(410)

Дідух В.О.

СТАНОВЛЕННЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ЯК ШКІЛЬНОГО ПРЕДМЕТА В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

У роботі досліджується процес становлення трудового навчання у загальноосвітніх навчальних закладах Великобританії.

До введення обов'язкової загальної освіти у державі навчання дітей здійснювалося у приходських, католицьких, недільних, приватних і спеціальних школах. Акт про початкову освіту від 1870 року запроваджував обов'язкове початкове навчання. Акт про технічну освіту від 1889 року передбачав вивчення в школі принципів наук і мистецтв, що застосовуються в промисловості і сільському господарстві, а також навчання моделюванню. Педагоги Великобританії приділяли значну увагу вдосконаленню методики трудового навчання.

Ключові слова: загальна освіта, взаємне навчання, навчальні предмети, методика навчання, технічна підготовка, трудове навчання.

XIX століття у Великобританії ознаменувалися двома значними досягненнями: законодавчим введенням загальної шкільної освіти та впровадженням трудового навчання в загальноосвітню підготовку.

Засновником початкових шкіл в Англії став Роберт Рекіс, який із свого життєвого досвіду вивів одну важливу істину: ті діти, які не одержують систематичної освіти, стають соціальним середовищем, що продукує злочинців. Оскільки більшість дітей були зайняті на виробництві, в соборі м. Глогестер з 1757 року він розпочав у неділю збирати їх з вулиць для навчання [5].

Робота недільних шкіл викликала сильний опір, але їх популярність зростала: до 1831 року у недільних школах навчалися 1.25 млн. осіб, приблизно кожна четверта дитина. Досвід Р. Рекіса, який

поширення, і недільні школи почали відкриватися по всій країні. Оскільки ці школи передували загальній освіті, вони вважаються передвісниками англійської школи.

Підготовлених вчителів на той період було мало, тож було використано систему взаємного навчання, коли вчитель міг працювати з великою кількістю дітей за допомогою більш досвідчених учнів. Така форма навчання була відома й раніше, нею користувався, зокрема, Г. Песталоцці. Ця ідея була ґрунтовно розроблена Ендрю Беллом, і незалежно від нього – Джо́зефом Ланкастером.

Ендрю Белл розробив свій метод на основі спостережень за тим, як індуські браміні наставляли своїх учнів на міських площах. В Егморі, поблизу Мадраса, Е. Белл організував таку систему навчання в притулку для хлопчиків. Досвід цієї діяльності він описав у роботі "Експеримент в освіті, проведений в притулку для хлопчиків у Мадрасі" [3].

Одночасно молодий англійський вчитель Д. Ланкастер в школі для бідняків у Лондоні теж запровадив систему взаємного навчання з використанням допомоги найдосвідченіших учнів – "моніторів". Д. Ланкастер, як і Е. Белл, об'їздив всю Англію з метою організації навчання за його системою. Однак Д. Ланкастер був квакером, і не знайшов підтримки на батьківщині. Розорений і принижений, він від'їжджає до Америки, де стає фундатором нової системи навчання.

На другу половину XIX століття припадає діяльність видатного англійського вченого і філософа Герберта Спенсера, фундаментальна праця якого: "Виховання розумове, моральне й фізичне", спричинила величезний вплив на європейську педагогіку.

Мету виховання Г. Спенсер виводить із ідеї про види діяльності людини:

1. Діяльність, що безпосередньо веде до самозбереження.
2. Діяльність, спрямована на забезпечення засобів для життя.
3. Діяльність по збереженню роду і вихованню нащадків.
4. Діяльність, спрямована на виконання соціальних і політичних обов'язків.

5. Ті види активності, що складають вільну частину життя, спрямовану на дозволення, присвячену задоволенню естетичних смаків і почуттів [7, с. 13–14].

Критерієм для вибору й порядку цих видів діяльності є ступінь їх корисності, вплив на щастя людини. Трудовій діяльності вчений приділяв значну увагу, вважаючи, що відповідні науки, які сприяють формуванню майбутнього працівника, в загальній освіті представлені недостатньо.

Серед таких предметів він згадує основи здоров'я; логіку, математику з її технічними додатками; механіку, від якої залежить успіх сучасної промисловості; фізику й хімію, біологію і агрокультуру, а також теорію і практику індустріального виробництва й торгівлі. Соціальні науки теж мають важливе значення, оскільки дозволяють встановлювати торгівельні зносини.

Таким чином, Г. Спенсер був першим, хто визначив перелік навчальних предметів, які утворюють науковий базис загальної освіти.

Його освітня система ґрунтується на двох головних складових: розвитку самодіяльності і формуванні інтересу: "в освіті процес саморозвитку треба заохочувати в найповніших межах. Дітей треба привчати, щоб робити власні дослідження, й самі робили з них висновки. Людство прогресувало виключно самоосвітою; і щоб досягти кращих результатів, кожен розум повинен розвиватися частково таким же способом, це постійно підтверджується людьми, що своїм успіхом завдячують собі (self-made man)" [там же, с. 120].

Ідеї Г. Спенсера розвивав його послідовник Олександр Бен, який у роботі "Наука про виховання" розглядав практичні питання організації навчання. Він дав класифікацію наук, що мають вивчатися в школі. Крім арифметики, пропонував вивчати геометрію й алгебру: серед природничих наук – фізику, хімію, біологію й географію. З практичних наук – креслення і ручну працю, починаючи її вивчення з простих вправ у дитячому садочку [1, с. 169].

О. Бен доводив, що цінність наук визначається не лише знаннями, які вони дають школярам, а й тими логічними методами, що лежать у їх основі; тим, що вони надають розуму силу і точність.

Під впливом філософів, вчених і педагогів, політиків, починаючи з середини XIX століття, у Великобританії поступово складається нова шкільна система. В 1839 році при уряді було створено "Департамент виховання" – своєрідне міністерство освіти. Повсюдно виникають об'єднання й асоціації, що вивчають і пропагують ідеї трудового навчання школярів.

Саме завдяки спільним зусиллям вчених, політиків і громадськості був прийнятий "Акт про початкову освіту, 1870" [4].

Обов'язкова шкільна освіта була введена частково, щоб забезпечити робочу силу базовими навичками і засобами, необхідними в індустріальному суспільстві. Навчальна програма, переважно, складалася з читання, письма і арифметики, релігійне навчання було не обов'язковим. Були й додаткові заняття, наприклад тренувальні вправи і "об'єктні уроки", які передбачали виготовлення виробів з рукотворних матеріалів для дівчаток і столярної справи для хлопчиків [6, с.8].

Не дивлячись на спротив церкви, що мала приходські школи; фабрикантів, які втрачали низькооплачувану робочу силу; батьків у сільській місцевості, протягом наступних десяти років у Великобританії було відкрито до 4000 початкових шкіл, у яких налічувалося біля 3 млн. учнів.

Найпоширенішим видом ручної праці в школах Англії в XIX ст. було доводство, включаючи швейну справу. Закон 1882 року передбачав створення інституту інспекторів, які мали контролювати організацію швейної справи і сприяти її поширенню в школах. За цим же законом, обов'язковим

предметом для дівчаток стала кулінарія, кожна учениця, починаючи з 12-річного віку, мала відвідувати заняття кулінарією в обсязі 40 годин на рік і складати іспити [9, с. 70].

Інтенсивну діяльність у справі пропаганди трудового навчання школярів вела Асоціація з поширення технічної освіти. Вона влаштовувала мітинги, з'їзди, організувала вивчення світового досвіду технічної освіти. Наслідком численних зусиль став "Акт про технічну освіту" від 1889 року.

В законі стверджувалося, що технічна освіта має на меті вивчення "принципів наук і мистецтв, що застосовуються в промисловості, навчання використанню інструментів; процесам у сільському господарстві, а також моделюванню з глини, деревини або інших матеріалів. Вона не повинна включати в себе навчання будь-якій професії, за винятком комерції й сільського господарства, якщо місцеві органи влади порушать клопотання перед парламентом, що цього вимагають особливості свого округу" [8].

Закон про технічну освіту помітно стимулював її розвиток в Об'єднаному Королівстві. Він поширювався не лише на державні школи, але й на недільні та церковно-приходські.

В 1890 році парламент додатково затвердив "Новий кодекс", що розширював рамки трудового навчання і закріплював його як обов'язковий предмет. На його вивчення відводилися дві години на тиждень протягом 4–х років.

Відділ наук і мистецтв при парламенті, який пізніше став Міністерством освіти, встановив, що заняття з праці, які фінансуються державою повинні:

а) включати роботи з деревом і металом з метою навчання учнів користуванню найпростішими інструментами;

б) проводитися в спеціальних майстернях;

в) бути пов'язаними з кресленням; учні самі повинні складати ескізи деталей [9, 53].

Згідно із Законом 1900 року до складу курсу "Науки доведення" було включено прання і прасування одягу й білизни. Кожна учениця, починаючи з 5-го класу мала пройти 100-годинний курс домоводства, при цьому школа за кожен ученицю отримувала 7 шилінгів.

Ручна праця хлопчиків, у зв'язку із потребою в дорогому обладнанні, розвивалася значно повільніше, ніж домоводство для дівчаток. Обробка дерева й металів була введена лише в деяких школах Лондона, Шеффільда, Бірмінгема й інших міст. Стримувала цю діяльність не тільки обмеженість матеріальних ресурсів, але й відсутність навчальних програм.

Обробка деревини за методом О. Саломона – слойд, знайшла своїх прихильників і у Великобританії. Його курси пройшли 121 англійських вчителів, в 1887 році в Лондоні були організовані трирічні курси слойду.

В 1892 році вийшов посібник С. Бартера "Робота з деревиною (Англійський слойд)". Насправді С. Бартер перевершив систему О. Саломона, використовуючи в навчальній діяльності учнів різноманітні столярні інструменти, креслення виробів та їх деталей, інструкції з виконання вправ і технологічних операцій. Столярні вироби, що їх виготовляли учні, були привабливими і корисними [2].

В той же час, сам слойд зустрів сильну опозицію, бо англійські педагоги віднайшли в цій системі чимало недоліків, серед них: значна кількість чисто тренувальних виробів; складність креслень виробів із колекції О. Саломона для учнів; використання ножа, як основного інструменту; відірваність слойду від інших шкільних предметів.

Саме остання причина спонукала до створення шкіл-центрів, в яких би забезпечувався тісний зв'язок між трудовим навчанням і основами наук. Таку школу-центр вперше було відкрито у м. Шеффільді в 1880 році. Тут було облаштовано столярну й слюсарну майстерні, де виготовлялась наочність для занять з геометрії, креслення, фізики й механіки.

У Лондонському центрі на Кеннінгтон-роуд була велика майстерня, де за верстатами для деревообробки одночасно могли працювати 40 учнів. Навчальна програма цього центру була розрахована на три роки. Окремо виділялася школа-центр в м. Лестері, обладнання якої фактично відповідає схемі оснащення сучасних шкільних майстерень за розміщенням верстатів, інструментів і наочності. Заняття тут були суто індивідуальними, що сприяло розвитку учнів, крім того, всі об'єкти праці були корисними виробами.

Школи-центри ставила на меті набуття учнями систематичних знань не лише в сфері дерево- й металообробки, але й механіки та загальноосвітніх предметів. Цьому сприяло й те, що в школах Об'єднаного Королівства значного поширення набуло креслення. Всюди, де існували майстерні, креслення вивчалось досить ґрунтовно. В 1891/92 н.р. майже 2 млн. учнів вивчали креслення, тоді як у 1855/56 н.р. – лише 20 тис. учнів.

В деяких школах Британії набуло поширення моделювання. Виконання моделей будинків, ландшафтів, а також біологічних об'єктів розвивало в учнів інтерес до занять і поглиблювало їх знання з основ наук. Таким чином, англійська школа прокладала власні шляхи до організації такого трудового навчання, яке б забезпечувало дійсно технічну освіту; вчителі й методисти прагнули, щоб новий предметний цикл стимулював розвивальні та виховні впливи трудового навчання. Зусилля, що були спрямовані на розвиток технічної освіти в школах Великобританії в XIX столітті, принесли позитивні наслідки і стали об'єктом міжнародного вивчення.

Використані джерела

1. Bain A. Education as a Science / Alexander Bain. – London: Kegan Paul, Trench, Trübner and Co., 1892. – 453 с.
2. Barter S. Woodwork (The English Sloyd) / S. Barter. – London: Whittaker and Co., 1892. – 343 p.
3. Bell A. An experiment in education, made at the male Asylum of Madras / Andrew Bell. – London: Printed for Cadell and Davies, in the Strand; and W. Greech, Edinburg, 1797. – 48 p.
4. Elementary Education Act 1870 [Electronic Resource]. – Mode of access: URL: <http://www.educationengland.org.uk/documents/acts/1870-elementary-education-act.html>. – Title from the screen.
5. Robert Raikes [Electronic Resource]. – Mode of access: URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Robert_Raikes. – Title from the screen.
6. Shaw S. History of education / Professional Studies in Primary Education. 2 ed. /Edited by Hilary Cooper. – Los Angeles: Sage Publications Ltd, 2011. – 272 p.
7. Spenser H. Education intellectual, moral, physical / Herbart Spenser. – New-York – London: D. Appleton and Company, 1860. – 301 p.
8. Technical Instruction Act 1889 [Electronic Resource]. – Mode of access: URL: <http://www.educationengland.org.uk/documents/acts/1889-technical-instruction-act.html>. – Title from the screen.
9. Салимова К.И. История трудового обучения в Англии: от Томаса Мора до наших дней / К.И. Салимова. – Москва : Просвещение, 1967. – 236 с.

Didukh V.

BECOMING OF LABOUR TRAINING AS A SCHOOL SUBJECT IN THE CONTEXT OF GENERAL EDUCATION OF GREAT BRITAIN

Becoming of labour studies is in-process investigated in general educational establishments of Great Britain.

Before introduction of obligatory universal education in the state of studies of children carried out in parish, catholic and Sunday schools. The system of mutual studies purchased in this period of considerable distribution. Problems of determination of maintenance of universal education, education and development of schoolboys investigated in works H. Spenser and A. Bain.

Elementary Education Act 1870 entered obligatory initial studies. Technical Instruction Act 1889 foresaw the study of principles of sciences and arts which are used in industry; studies to the use of instruments; to the processes in agriculture, and also to the design from clay, wood, or other materials.

The teachers of Great Britain spared considerable attention to perfection of methods of labour studies, for example, S. Barter in-process "Woodwork: The English sloyd" surpassed the system O. Salomon considerably.

Key words: *universal education, mutual studies, educational objects, methods of studies, technical instruction, labour studies.*

Стаття надійшла до редакції 15.01.2015